

УДК [930.253+821.161.2+929](477)

Н. О. ЯЦИНА*

**ОСОБОВИЙ ФОНД ПОЕТА, ПРОЗАЙКА
ПОЛІКАРПА ШАБАТИНА****(нове надходження документів до ЦДАМЛМ України)**

Подано характеристику творчих матеріалів П. Ю. Шабатина, що надійшли до ЦДАМЛМ України.

Ключові слова: байка; збірник; нарис; публікація.

Полікарп Юхимович Шабатин – відомий український поет, прозаїк, публіцист народився 9 березня 1919 р. у с. Склименка Корсунь-Шевченківського району Черкаської області в родині селянина-бідняка. Після закінчення семирічки, а згодом фабрично-заводського училища три роки працював на взуттєвій фабриці в м. Дніпропетровську. Навчався в Олександрівському культосвітньому училищі. Закінчив військове училище. У роки Великої Вітчизняної війни брав участь в обороні Москви, визволенні Білорусії, Польщі, в боях у Східній Пруссії. Після війни закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка та вищі економічні курси Інституту народного господарства. У різний час працював директором клубу письменників, в Укрполіграфвидаві, апаратах Ради Міністрів України, на відповідальних посадах, секретарем правління Спілки письменників України тощо.

За заслуги перед Вітчизною у воєнні роки і в роки мирного будівництва П. Ю. Шабатин нагороджений орденами Червоної Зірки та Вітчизняної війни II ст., “Знак Пошани”, багатьма медалями, а також Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР. П. Ю. Шабатин – підполковник запасу. Він – автор збірок байок, нарисів, ліричних поезій, деякі з них покладені на музику.

У 1987 р. та 2005 р. були опрацьовані документи, книги, експонати за 1940–1998 рр. та складені описи № 1, 2 на матеріали українського поета, прозаїка, публіциста П. Ю. Шабатина (вони були передані до ЦДАМЛМ України за період 1983–1985 рр., 1990–2002 рр.). В 2008 р. донька П. Ю. Шабатина, Тетяна Полікарпівна Стеценко, передала архів свого батька до ЦДАМЛМ України. Це останнє надходження матеріалів до нашої установи, на яке складено акт приймання документів. Акт складається з 7 розділів.

---

* Яцина Наталія Олександрівна – колишній провідний спеціаліст відділу формування НАФ та діловодства ЦДАМЛМ України.

Перший розділ “Творчі матеріали фондоутворювача” представлений романами “Далеко-далеко”, “Син вишні” за 2002 р. та іншими романами, повістями та п’єсами “Ворог не пройшов”, “Кричи, доню, кричи”, “Московська повість” за 1956, 1960, 1979–1985рр., нарисами про життя, побут та звичаї братніх народів СРСР (“Тасмниця Муйської гори” (Подорожні записи по Бурятії) за 1983–1985 рр.; матеріалами до книги “Тува” (розділи книги, фото: П. Ю. Шабатин, А. А. Адаров та ін., фотокопії пейзажів, будов Туви та ін. за 1971–1972 рр.), “Від Єланди до Кулунди”, “Кулунда” (Подорожні записи. Варіанти за 1980–81, 1983 рр.). Книга “Кулунда” складається із серії нарисів про Башкирію і Бурятію, про поїздки в Гірський Алтай, Кулундинський степ і до будівників Байкало-Амурської магістралі.

Упродовж десятиріч Полікарп Шабатин з дружиною Клавдією Миколаївною подорожували колишнім Радянським Союзом. Наслідком таких поїздок стала книга мандрівних записів “Шляхи за обр’ями” про Далекий Схід і його мешканців – переселенців з України, а також про місцеве населення, особливо простих трудівників і їхні долі, про найців (про їхній побут, працю, культуру), інших представників національних меншин. (У фонді книга за 1977, 1988–89, 1992–1994 рр.). Книга двічі видана українською мовою і дістала схвальний відгук не лише в Україні, а й в Хабаровському краї. В книзі “Шляхи за обр’ями” читач зустріне славних далекосхідних прикордонників, мужніх моряків далекого плавання, невтомних трудівників – рибаків Сахаліну і матросів Тихоокеанського флоту. З любов’ю описується серце далекосхідної землі – Хабаровськ. Це місто бачиться українському письменнику таким же рідним, дорогим, як і те, в якому він постійно живе, тому він і називає Хабаровськ Києвом-на-Амурі. Він захоплений його зеленими вулицями, парками, пам’ятниками, набережною Амура, новобудовами. Хабаровськ зображується як великий політичний центр на Сході країни, як місто-громадянин, яке стоїть на варті миру, зміцнює зв’язки між людьми і континентами П. Ю. Шабатин вважав, що “дороги за обр’ями – це дороги до братів, де зустрічі й відкриття неповторної краси живого втілення ідеї братерства народів”¹.

Кілька років автор подорожував по Сибіру, Алтаю, Хакасії, Туві, Красноярському краю і Новосибірській області Нова книга “Знову в дорозі” познайомила читачів з колишніми переселенцями з України, “з чудовими людьми, які своєю працею звеличують нашу Вітчизну. Нариси збірки “Знову в дорозі” засвідчують непорушну дружбу народів, загартовану в боях з ворогами і в мирній праці”². Книга дістала схвальну оцінку критики.

П. Ю. Шабатин близько двадцяти років очолював раду ветеранів Великої Вітчизняної війни при Спілці письменників України, члени якої брали найактивнішу участь у творчому житті СПУ – було про-

ведено десятки вечорів пам'яті учасників Великої Вітчизняної війни. У фонді П. Ю. Шабатина є нариси про письменників – ветеранів Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. (“Богом обдаровані – людом призабуті” за 1981–2001 рр.).

Значну частину розділу становлять поеми, збірки поезій, вірші, байки. “Акварелі Росії” (“Не забуду тебе”). Збірка поезій і пісень вийшла в 2001 р. Вона представлена машинописними варіантами, машинописом і версткою з правками автора та редакторськими правками (1945–46, 1949–50-і рр., 1967, 1970-і, 80-і рр.). У цій збірці, присвяченій дружині Клавдії, “дуже нестандартно оспіване кохання, пристрась, стримана благородством, скромністю, і від цього вона ще яскравіша”³.

Байка – улюблений жанр П. Ю. Шабатина. П. Красюк зазначив: “Його ім'я як байкаря стоїть в одному ряду з такими талановитими майстрами цього жанру в сучасній українській літературі як Микита Годованець, Петро Сліпчук, Анатолій Косматенко, Павло Ключина, Іван Сварник”⁴.

За тематикою байки П. Ю. Шабатина можна поділити на три групи – байки на теми міжнародного життя, на суспільно-громадські теми, байки морального плану (з 1949 по 2004 рр.).

Літературна критика відзначала афористичність, сучасність, цілеспрямованість байок П. Ю. Шабатина. У них – критика людських вад (бюрократизму, хабарництва, зазнайства, пихатості, бундючності, зверхності): “Мова і дружба”, “Бал”, “Біди й сусіди”, “Келих Злагоди”, “Зло, Добро і Пам'ять”, “Знедолений Бугай”, “Голова і Шлунок”, “Антилопа-гну і Левиця”, “Дід і Лука”, “Пілот і Комар”, “Земля і люди”, “Фронтовики”, “Павук”, “Баран і звірі”, “Бої”, “Авторитети і ракети”, “Зони”, “Лев і Ведмідь”, “Кати”, “Єднайтесь, світу люди!”. У байках висвічує безмежна любов до рідного краю, “комічна загостреність, дотепність, часто добродушний гумор, у якому поєднується їдке глузування – такий характер має значна частина його байок і гуморесок”⁵, – писав О. Килимник. У передмові до збірника “Син вишні” зазначено: “Сатира – його зброя, його караючий меч. Його байки дуже проблемні, образні, вони передають його ідеали і судження: вони то плавні і спокійні часом, то суворі і дошкульні у висновках”⁶.

“Поет закликає до створення в нашому суспільстві такої морально-політичної атмосфери, яка б активно сприяла зміцненню справжньої, а не дутої незалежної України, формуванню в ній ідеалів добропорядності, взаємоповаги, взаємодопомоги, чесності”⁷. У байці “Хлібина” автор закликає: “Не дайте Батьківщину розкрять, мов хлібину, бо ворог розпаливши злість, по скибці з'їсть!”⁸. З любов'ю ставиться байкар до Вітчизни: “Якщо Вітчизна в славі й силі, то я здоровий і щасливий!”⁹.

З 1948 р. байки П. Ю. Шабатина друкуються в періодичній пресі, альманахах, збірниках, журналах, репертуарних збірниках, звучать

по радіо. Окремими виданнями вийшли книги “Пером під корінь” (1956 р.), у співдружності з К. Дяченком, І. Долею “Терниця” (1958 р.), “Віялка” (1961р.), “Дружні натяки” (1964 р.), “НОП і клопіт” (1971 р.), “Ягня і цапина борода” (1972 р.), “Байки та жарти” (1975 р.), “Неспокійна ріка” (1979 р.), “Не криви душею” (1987 р.), “Байкарня” (1991 р.) та інші. У перекладі російською мовою “Не про зверей, а про людей” (1959 р.), у перекладі грузинською мовою спільно з Р. Чілачавою “А ну як” (1981р.). Добірками, циклами у збірниках, журналах, газетах перекладені й надруковані байки Полікарпа Шабатина азербайджанською, алтайською, вірменською, башкирською, бурятською, литовською, туркменською, угорською і японською мовами, вийшли окремими виданнями у Тбілісі та Москві. За книгу “Байкарня” Полікарпу Шабатину присуджена Республіканська літературна премія імені Степана Олійника.

Серед великої кількості байок (699 док.) є їх машинописні варіанти, машинописи з авторською та редакторською правками, а також публікації в пресі (вирізки з газет та журналів): “Верблюди”, “Гусак”, “Голубка і сорока”, “Брат і сусід”, “Війна і любов” тощо за 1949–1999 рр.

Творчі матеріали представлені також статтями, спогадами, текстами виступів, радіопередачами, доповідями. (П. Ю. Шабатин “Моя робота у 2000 році”, “Нержавеющая память”. Спогади за 1994–95, 2000, 2002 рр., де автор розповідає про свій життєвий і творчий шлях), “Вчитель мудрості”, “Поет високої ліричності” та ін. Тексти виступів, радіопередач, доповідей за 1982, 1994–1999 рр. розповідають про життєвий і творчий шлях В. К. Артамонової, Д. Г. Білоуса, М. Я. Воловика та інших письменників, про зустрічі з С. Ф. Кудашем, М. Т. Рильським, П. Г. Тичиною.

П. Ю. Шабатин перекладав твори різних авторів. У фонді є переклади повістей, поем, віршів, байок з бурятської, іспанської, португальської, російської мов українською мовою (П. Ю. Шабатин, Л. Б. Олевський “Бог переночував у мене вдома”, п’єса на 3 дії, “Дипломатичний притулок”, комедія на 3 дії (укр. і рос. мови), “Лисиця й виноград”, героїчна комедія на 3 дії, переклади п’єси та комедій з іспанської та португальської мов. Додаються: статті О. Мешкової, О. Плаушевської; програма, лист, заява та ін.; “Сказ про Лису гору”, переклад поеми Ф. Вядзь – мака-Лісогорського з білоруської, варіанти; “Жертва стилю”, “Мене всевишній поважав” та ін. , переклади байок Б. К. Карапетяна, Р. Тагора та ін. з вірменської, бенгальської та ін. мов за 1957–61, 1967, 1977, 1983, 1997 рр. Є також переклади байок, віршів П. Ю. Шабатина з української мови російською, вірменською, литовською, німецькою та іншими мовами: М. Я. Воловик “Данило і Джон”, варіанти; В. О. Корчагин “Дед Мороз” та ін., переклади байок П. Ю. Шабатина з української на російську мову. (1955–56, 1960, 1978, 1982 рр. (39 док.);

О. Л. Малин “Белеет дом на берегу”, Б. Д. Палійчук “Застава” та ін., переклади віршів П. Ю. Шабатина з української російською мовою. (11 док.) за 1982–1983 рр.; Г. Григоніс “Наклепник”, “Перебудова”, А. А. Саакян “Осличка” та ін., переклади байок П. Ю. Шабатина вірменською, литовською та іншими мовами за 1951, 1974, 1978, 1979, 1990–91 рр. (13 док.).

Значну частину творчих матеріалів становлять записні книжки (463 док.) за 1950-і рр., 1961–1966, 1970-і–1990-і рр., 2002 р. Це “Байки, натяжки, побрехеньки”; “Вірші, вірші-вітання, вірші-присвяти”, “Подорожні враження (Хабаровська дорога)”. Подорожі по містах Росії: Владивосток, Горно-Алтайськ, Ленінград та ін. міста; Подорожі по містах України (Дніпропетровськ, Запоріжжя, Львів, Ніжин та ін.); “Подорожі по Абхазькій РСР, Башкирії, Білорусії, Марійській АРСР та ін. республіках СРСР”, інші матеріали.

Біографічні матеріали представлені різноманітними документами. Це добірка матеріалів про роботу ради ветеранів Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. за участю П. Ю. Шабатина (протоколи, плани засідань, заходи, рішення, доповіді, листи та ін.) за 1980–2002 рр. (465 док.), яку він очолював упродовж 20 років. Є у фонді матеріали, які відображають різні події, організатором і учасником яких був фондоутворювач: матеріали про відзначення 200-річчя та 225-річчя від дня народження І. П. Котляревського (програма ювілейних заходів, групові фото: П. Ю. Шабатин, П. Т. Тронько, Є. П. Кирилук та ін., газ.) за 1969, 1994 рр.; матеріали до ювілеїв діячів літератури і мистецтва України (Л. І. Губіна, І. С. Козловського, О. Є. Корнійчука та ін.) за 1970-і–1990-і рр.; матеріали про проведення Днів УРСР у Москві з нагоди 325-річчя воз’єднання України з Росією (плани, списки, запрошення та ін.) за 1979 р.; матеріали про проведення Днів літератури письменників Алтайського Краю РРФСР на Україні та Днів культури Республіки Бурятія в Україні; добірка матеріалів про Дні ПНР в УРСР (листи, статті, плани заходів, програми концертів, плани, плани-сценарії, списки, запрошення, групові фото: П. Ю. Шабатин в групі з М. П. Вороньком, П. А. Загребельним, Ю. О. Збанацьким, Я. Івашкевичем, В. П. Козаченком, Б. І. Олійником, Д. П. Павличком, П. Т. Троньком, В. В. Щербичем та діячами української та польської літератур, державними діячами біля пам’ятника Вічної Слави (м. Київ), пам’ятника В. І. Леніну та в ін. містах) за 1974–75, 1977–78, 1984, 1993 рр.; матеріали про Дні сатири і гумору на Полтавщині за участю П. Ю. Шабатина (статті, програми, списки письменників, виступ П. Ю. Шабатина, фото: П. Ю. Шабатин з Г. І. Булахом, В. І. Івановичем, О. І. Ковінькою, та ін.) під час Сорочинського ярмарку за 1976–1979, 1981, 1983–1985, 1987, 1992, 1998, 2000 рр. Є також афіші, програми концертів, запрошення на творчі вечори за участю фондоутворювача за 1948–49, 1958, 1960, 1978–79, 1982–84, 1986–87, 1996, 1999, 2001, 2003 рр.; грамоти, подяки

П. Ю. Шабатину з нагоди ювілейних дат, за активну участь в охороні пам'ятників Великої Вітчизняної війни 1941–1945рр., за патріотичне виховання воїнів, за досягнення в українській літературі та активну участь у військово-патріотичному вихованні молоді за 1963–64, 1969, 1971–75, 1977, 1979, 1981, 1986, 1989, 1999, 2002 рр. (86 док.).

Серед матеріалів, зібраних поетом, прозаїком П. Ю. Шабатином, є документи до 90-річчя М. П. Годованця та 100-річчя з дня народження Лесі Українки (групові фото: П. Ю. Шабатин з Є. М. Дударем, В. К. Лагодою, І. Й. Сочивцем та ін.), газетні статті про життєвий і творчий шлях М. П. Годованця, А. В. Головка, О. І. Жолдака, Ю. О. Збанацького та ін. за 1964, 1966, 1971, 1979, 1983–84, 1990, 1999 рр. та ін. документи. Крім того, у фонді є багато публікацій в пресі (статті, замітки) про П. Ю. Шабатина (В. Андрієнко “Бо він народний наш поет”, І. Артеменко “Сійся-родися, сміх наш веселий”, Л. Ганнущенко “На Чуйському тракті” та ін.) за 1948–1949, 1950, 1970-і, 1980-і 1990-і, 2001–2004 рр. (Всього 309 док.). Є також рецензії на твори П. Ю. Шабатина (М. В. Білкун. Рецензія на роман “Ворог не пройшов”, Г. Абрамов. Рецензія на збірку байок “Сміхом виметемо хату” та ін.) за 1961, 1967, 1970-і, 1980-і, 2001 рр.

Ми зупинилися на основних документах фонду. Крім вищезгаданих, в архіві П. Ю. Шабатина є чимало фотографій, які чекають на опрацювання та наукове описання.

¹ Шабатин П. Ю. Дороги за обр'яями // Літературна Україна. – 1977. – 18 лютого. – С. 3. (З особистого архіву П. Ю. Шабатина).

² Шабатин П. Ю. Знову в дорозі. Нариси. – К.: Рад. письм., 1974. – С. 2.

³ Корабельський В. І. Зустріч у дворі. – 2001. – С. 1. (З особистого архіву П. Ю. Шабатина).

⁴ Красюк П. Заслуговує на щирю вдячність // Вільне слово. – 1999. – 17 березня. (З особистого архіву П. Ю. Шабатина).

⁵ Шабатин П. Ю. Байкарня – зброя дальнобійна. Байки. – К.: Варта, 2001. – С. 4.

⁶ Шабатин П. Ю. Син вишні. Роман у віршах. – К.: Варта, 2002. – С. 5.

⁷ Шабатин П. Ю. Байкарня – зброя дальнобійна... – С. 5.

⁸ Шабатин П. Ю. Хлібина. Байка. – 1979. (З особистого архіву П. Ю. Шабатина).

⁹ Шабатин П. Ю. Вітчизна і щастя. Байка. – Б. д. (З особистого архіву П. Ю. Шабатина).

Дана характеристика творческих материалов П. Ю. Шабатина, которые поступили в ЦГАМЛИ Украины.

Ключевые слова: басня; сборник; очерк; публикация.

There is given the characteristic of the creative materials of P.Y. Shabatin, received by the Central State Archives Museum of Literature and Arts of Ukraine in the article.

Keywords: the fable; the collection; the essay; the publication.